

”אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות”

[פרשת תרומה (שיחה 2) – נכתב ע”י הרב משה צוריאלי, מתוך ספרו ”אוצרות התורה”.
הבהרה. בהסכמת הרב, השיחה נערכה ע”י תלמידו, אך טרם הגיחה]

1. מדוע יש קפידא הלכתית שתהיה המנורה מקִשָּׁה אחת? (ולא מחוברת מן אברים שונים) ולעומתו יש קולא בדין עשייתה מן זהב, אשר אין קפידא בכך, ומותר לעשותה מן שאר מיני מתכות, אם אין זהב?
2. ומשום מה הם צריכים להאיר אל האמצעי, ולא לשאר הסביבה שמחוץ למנורה?
3. ומה ענין ”יאירו”, מאחרי שאין בני אדם בהיכל בכל שעות היממה, פרט להקטרת קטורת?
4. ומה ענין מספר ששה קנים?
5. ומה הוא ”פני המנורה”?

חשוב לנו ביותר שנקבע ונברר האם יש ”ענין” למצוא טעמים סמליים (=אליגוריים) לכלי-המקדש? האם אין זה אלא ”דרוש” בעלמא? וכי היאך נדע לברר מה הוא טעם ”אמתי” לעומקו של דבר, ומה הוא רק מהרהורי לבבנו.

על שאלת חיפוש ”נמשל” לפרטי המשכן, ענה ר”י אברבנאל (עמ’ רנא) שהמשכן וכליו הם – ”משל ורמז מדריך האדם למה שיעשה... וכבר גילה אמתת זה הנביא יחזקאל באומרו: ”אתה בן אדם הגֵד את בית ישראל את הבית, ויכלמו מעוונותיהם ומדדו את תכנית. ואם נכלמו מכל אשר עשו, צורת הבית ותכונתו ומוצאיו ומובאיו וכל צורותיו ואת כל חוקותיו...” (מג, י) ... שיתבוננו ויבינו ענין הבית וימדדו את תכניתו שהוא המשלי... ולכן אמר ’הודע’ ולא אמר ’הראָה. עכ”ל.

ועוד סיכם מהר”י אברבנאל (שם עמ’ רסו) – ”ולא יעלה בלבבך שהסיפורים האלה ממעשה המשכן וכליו... עתה שאנחנו בגלות אין לנו תועלת בידיעתם... כי יש כאן חכמה עליונה, יעינו בה בעלי-דת עד שישלימו נפשותיהם בהשגות וידיעות... ועל זה האופן, לא בטלה עבודת הקרבנות ודיני טומאה וטהרה, אף שהמעשה בפועל בהם בטל, כי השכלתם לא בטלה... יביאהו באמת אל ההצלחה האמתית” עכ”ל.

זאת אומרת, חוץ מעצם מעשי-המצוות, אימתי שזה שייך לקיים אותם בפועל, ישנם מחשבות קדושות שהאדם חייב להעסיק בהם את מוחו ושכלו. (המלבי”ם כתב בכך דברים נפלאים בפירושו לתורה, תרומה, רמזי המשכן). חבל מאד על דורות אחרונים הללו, שיש כמה החושבים שהעיקר היא המעשה הגולמי החיצוני מבלי להפנות העיון לשום תוֹךְ וענין פנימי. הללו הפסידו עיקרה של תורה (כדברי ראב”ע על שמות כ, א ועל דברים ל, יד, שנצטוו במעשים בכדי לבוא אל עיסוק המחשבה בתוכם הרעיוני).

התורה מצוה ”ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם” (שמות כא, א). רש”י מביא מהמכילתא: ”אמר לו הקב”ה למשה, לא תעלה על דעתך לומר ’אשנה להם הפרק וההלכה ב’ או ג’ פעמים עד שתהא סדורה בפיהם כמשנתה. ואיני מטריח עצמי להבינם טעמי הדבר ופירושו’ לכך נאמר ’אשר תשים לפניהם’ כשולחן הערוך ומוכן לאכול לפני האדם” עכ”ל.

נראה לי שאין הכוונה רק לדעת טעמים של דיני ממונות, אלא כל משפטי-התורה שהרב מוֹסֵר לתלמידיו, הוא חייב ללְמֹד נימוקים והסברים עד מקום שידו מגעת. ראשית, מזה התלמיד יקלוט היטב מה שנאמר לו, כמבואר בירושלמי ברכות (ה/א) ”הסוֹבֵר תלמודו, לא במהרה משכח”. ושנית, יהיה לתלמיד חשק נמרץ ללמוד עוד ועוד. וזה אמור בכל חלקי התורה וכך חובת כל המלמדים!

וכן כתב "עקידת יצחק" (תחילת שער מט) בשם מדרש שמו"ר לו, "אפילו אחד מישראל יכול לעשות את המשכן" כלומר ע"י לימוד נימוקיו והבנת הנמשל. וכ"כ הרמ"א ("תורת העולה", פרקים טו-יט); ובאריכות גדולה, הרש"ר הירש (עמ' שכד-שלב).

היאך נדע איזה הסבר הוא "אמת"? נדע, אם נראה את הרעיון המוצע תואם לכל הפרטים שבפרשה היא, וכן לכל רבוי הופעות הביטוי המסוים ההוא בשאר מקומות בתנ"ך; אם ההסבר מסביר כל המערכת המסועפת. כי אם הרעיון הוא רק הברקה המתיחס רק לפסוק אחד בלבד, הוא חשוד להיות רק "דרוש שטחיי". לא נוכל במסגרת מצומצמת זו להביא דברי כל גדולי-עולם הנ"ל. על הלומד לפנות למקורות בשלימותם.

הענין של ה"מנורה" היא הרוח, השאיפה, הרצון והאופי שיש לבן-ישראל (כן כתב רש"ר הירש על שמות, דף שכד). הלוחות שבארון מסמלים את התורה שקבלנו מסיני, השולחן מסמל את השפע החומרי, ומזבח הזהב מורה על ההתקשרות בין נברא לבוראו. וכל פרט ופרט שהתורה כתבה, מלמד על איזה ענין רוחני אשר עלינו להעסיק בו את תודעתנו. כדברי "עקידת יצחק" (תחילת שער מ"ט) – "שָׁפַל אֱלוֹ הַעֲנִינִים לֹא יֵאמָן שְׂבָאוֹ בַתּוֹרָה הָאֱלֹהִית בְּמִקְרָהּ, כִּי אוֹת אַחַת מִכֹּל הַסִּיפּוֹר הַזֶּה אִם תְּהִיָּה פְּסוּקָה אוֹ בְּלִתי מוֹקֶפֶת גּוֹיִל, הַסִּפּוֹר תּוֹרָה כּוֹלוֹ פְּסוּלִי". ובכן, טוב הדבר שנחפש משמעות, לפי מדת קט שכלנו.

(לשאלה 1) למה מקשה אחת?

רש"ר הירש (דף שכט) מבאר שצורת המנורה מורה על עץ עם ענפים. כי האדם הוא "עץ השדה" (דברים כ, יט) וכמפורש בקידושין (מ:). ע"י זה רש"ר מבאר את הביטויים: פרחים, גביעים (מול שחלי-זרע) וכפתורים (תפוחי-כרתיים) כמסמלים התפתחות וגידול. על האדם מוטל להיות מתהווה והולך, בתפקידו ובשאיפתו להידמות לקונו. ולכן, חומרו של מנורה זהב להורות על עמידה איתנה, חוזק והתמדה. כי הזהב הוא מתכת יציבה לאורך ימים. אבל בעיתות צרה כשזה לא מצוי לו, די בכל מתכת אחרת. כלומר, מי שלא יכול להשיג את הכל, או להיות יציב וקיים במצב רוחני עילאי, אל יבזז לאותן דרגות שכן השיג עד עתה. רק חשוב ביותר שיהא באחדות-יצירה ולמען מטרה אחת, ולכן "מקשה אחת". (לדברי ר"מ אלשיך, 'מקשה' מראה על צרף-יסורין, בהקשת קורנס).

(לשאלה 2) ביאור למה פונים אל הקנה האמצעי?

רש"ר מסביר ש"פני המנורה" הוא הקנה האמצעי, גוף המנורה. פתילה שבה הרי היא פונה או ישיר אל-על (אם המנורה עמדה בין צפון לדרום), או לכיוון מערב (אם המנורה עמדה בין מזרח למערב), אל לוחות שבדביר בקודש הקדשים. ההבדל בכך הוא אם פונים ישיר אל הבורא (אל על) או אל תורתו (במערב). רש"ר הזכיר ענין חזון המנורה בזכריה (ד, ו). ושם מבואר "לא בחיל ולא בכח, כי אם ברוחיי". כלומר, כל ששת אופני הטבע מתאחדים ומתרכזים סביב לקודש ("השביעי").

ורש"ר מוסיף נדבך נוסף ע"פ ישעיה (יא, ב) לרמוז "רוח חכמה ובינה, עצה וגבורה, רוח דעת ויראת ה'". כאן הוא מחלק בין:

פעילות שכלית (שלושת קנים שלימין המנורה: חכמה, עצה, דעת);

לפעילות **גופנית** (משמאל המנורה: בינה, גבורה ויראת ה') – והכל צריך להיות בכוונה לשרת את הקב"ה. רעיון כזה מבואר גם כן ב"עקידת-יצחק" (עמ' קמח-קמט) בהרחבה, והיינו ימין ושמאל שהוזכרו בשבת (סג.). "אורך ימים בימינה, בשמאלה עושר וכבוד".

אופן נוסף:

וי"א ששבעת הקנים מורים על עצם החכמה, "חצבה עמודיה שבעה" (משלי ט, ז), וכל כולה של המנורה מורה על "תורה". וכדלהלן:

(לשאלה 3) יאירו שבעת הנרות

ענין "אור" מסמל לנו "שֶׁכָּל והכרה". "נר לרגלי דברך ואור לנתיבותי" (תהלים קיט, קה) "פתח דברך יאיר, מבין פתיים" (קלט, קל) "מצות ה' ברה, מאירת עינים" (יט, ט) ועוד הרבה. הענין של "אור": כי על ידו מכירים ומבחינים בכל המוחש, בכל הבריאה. המגשש בחושך מתקשה להבין מה לפניו. אבל ע"י האור יש הבדלה והכרה מה יש בין המוצקים. ולכן גם אמרו "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת ח, א). ולעתיד לבוא, יתחנכו אוה"ע "והלכו גוים לאורך" (ישעיה ס, ב) "ואתנך לאור גוים" (נא, ד). כמו שאמרו חז"ל "נקראת התורה "אור", שהיא מאירה לאדם מה יעשה" (במד"ר יד, כב). וכמפורש במגילה (טז:): "לילה היתה אורה, זו תורה". ואמנם לוחות הברית שבארון מסמלים תורה שכתב (והניחו ספר תורה שם, ב"ב יד:), אבל מנורה מסמלת חכמת תורה שבעל פה. "העם ההולכים בחושך, ראו אור גדול" (ישעיה ט, א). עמי-הארץ אינם מבחינים בפרטים. הם מתיגעים ומתיאשים כאשר אומרים להם פרטי-פרטים והבחנות דקות של ההלכות. לכן, בדברים של דקות ההבנה אמרו חז"ל: "דבר זה אסור לאומרו בפני עם הארץ" (נדרים מט. עיי"ש תוספות). זהו כהאמור מקודם, שע"י האור יודעים לתת מקום-ראוי והתייחסות אמת לכל פרט. ולכן: תורה זו אורה.

(לשאלה 4) אודות אות ו' והמספר ששה

ששת הכיוונים בתורה מבוארים יפה בשבת (דף לא. = זרעים, מועד, נשים, נזיקין, קדשים, טהרות) כמבואר במהר"ל (נתיב יראת ה', פ"ב). ואלו הם ששת התכונות שנעלמו מן אדם הראשון (במד"ר יג, יב) ונרמזו באות ו' של "וקרבנו" (במדבר ז, יג). ולכן נאמר חמש פעמים "יעקוב" מלא ו' (עין רש"י ויקרא כז, מב) וככל שכתב רמ"א ("תורת העולה", ח"א פי"ט), איך הששה רומזים לחומשי התורה, ובתוספת של פרשת "ויהי בנסוע הארון" הנחשבת לספר בפני עצמו (שבת קטז:). כי הששה הוא המספר השלם (ר"א אבן עזרא, על שמות ג, טו) ולכן הוא המרכז של אותיות השם הו"י"ה ב"ה, וזה מה שנתווסף בשמו של יתרו (רש"י על שמות יח, א) כאשר בגללו נוספה פרשה בתורה. ע"ע פרשת תצוה, שיחה ראשונה.

(לשאלה 5) אל פני המנורה.

אבל מה הוא "פני המנורה", השביעי הלז? נלע"ד שהוא "סודות התורה" שהם פונים (דרך הפניית הפתילה של העמוד המרכזי לכיוון הדביר) אל הכתב המקורי, אל הלוחות שנכתבו ב"אצבע אלהים" והם מונחים מאחורי פרוכת מוסתרים מעין אדם. אותן כת"ר אותיות (לפי נוסח עשרת הדברות של פרשת ואתחנן) מהוות יסוד ובסיס לגילוי שמיימי. או שהפתילה המרכזית פונה אל המציאות העילאית, כלפי מעלה, למעלה מכל מוחש שבעולמנו השפל. או שהפתילה פונה אל הדביר, שם לוחות הברית והתורה שנמסר לנו מסיני (ובזה מבוארת המחלוקת שיש בין רמב"ם וראב"ד (הל' בית הבחירה, גיב, ע"פ מנחות צח:). "עדות היא לבאי-עולם שהשכינה שורה בישראל" (שבת כב:), כי ממנו התחילו להדליק, והוא דלק "תמיד". לפי רש"י, "קבועה בלב ישראל כאש תמיד אשר לא תכבה" (עמ' שכז).

ובמה זוכים להשגה קדושה זו? לא ע"י ניתוק מן עולם המעשה (ששת הקנים) דהיינו לימוד ההלכות והמעשים בלבד שבששה סדרי תלמוד, אלא מתוך עלייה מדודה זו (ח"י טפחים, שהם חיי האדם – עקידת יצחק);

ע"י ההזדהות עם ה', ע"י שהאדם לומד להבין כי כל מעשיו הפעוטים באו אך ורק כדי שיתפתח כמו אילן, ויגדל ויכיר כי עליו להדמות לקונו. על ידי הגישה הרצינית והחיפוש מתוך תשומת-לב, האדם בא אל ההבנות המעמיקות, משמעויות שונות. וזהו עיקרה של תורה שהאדם יבנה את עצמו כעבד ה', אשר כל ההלכות המעשיות משמשות לכך רק מבוא, פתח וכניסה להגיע אל המטרה הנכספת.

זאת אומרת, המקדש שעשה בצלאל אינו אלא דגם מוקטן, של אותו המקדש האמתי, כלומר: **האדם**. כדברי "עקידת יצחק" (עמי קמטיקג) – "כי נר ה' נשמת אדם, צריך שתהיה הכוונה בה להשיבה למעלה למקום מושבה... כי זה מעשה המנורה, עשאו ה' בצלם ודמות האדם השלם, המאיר אל עבר פניו בכל אופני הפעולות השכליות והמעשיות". וזהו עומק המדרש (המובא ע"י רמב"ן, בתחילת פרשת בהעלותך) שמצוות המנורה קיימת בישראל לדורות עולם. לדברי רמ"א אין הכוונה לחנוכה, אלא למעשינו שבכל יום ויום. והרחיבו עוד על זה בבמד"ר י"ד שם, עיי"ש.

המושג של שמן, הוא הנסתר שבתוך הזית. אור מתוק זה הושווה לתורה (סנהדרין דף כד. שני בני היצהר) ולכן האשה החכמה באה מן תקוע (מנחות פה:) והוא מחזק את כח הזכרון (הוריות יג:). ולכן המנורה בדרום, והרוצה שיחכים פונה בתפילתו לשם (ב"ב כה:); והם חכמי הנגב (תמיד לא:). כמה יפה כתב רבנו בחיי (על שמות כה/לח) שיחזקאל מכנה את א"י "ארץ הדרום" (כא, ב) כי אורה דא"י מחכים (ב"ב קנח).
(הערה: עיין שיחה שניה לפרשת תצוה).

אבל, כדברי רש"י הירש, האדם צריך לפעול כחטיבה מגובשת ומאוחדת. אסור לו להינתק מן החיים הגופניים-מעשיים, אלא לרוממו ולקדשו, להעלותו אל שביעי בקודש, בהתפתחות הדרגתית (עמי שלב-שלם). "הלא כה דברי פֶּאֶש, נאום ה'" (ירמיה כג, כט) – ואמנם "מנורה" גימטריא "אש".
ואם בלימוד ההלכות יש לנו ידיעה בגלמי-מעשים; אבל ע"י העיון בפרטים שפרטו לנו בתורה שבכתב ובע"פ, לחפש נמשל ורעיון, יגיע אדם לנשמת התורה, לפנימיות הדברים. "סוד ה' ליראיו, ובריתו להודיעם" (תהלים כה, יד) כלומר, אם הוא באמת מן "יראיו", הפְּרָפְזִים את כל מאמציהם אל הנר המרכזי, ועל ידו אל המערב והדביר, או אל-על. כמו שפניו של אדם מביעים רחשי פנימיותו, כך "פני המנורה" מורים על פנימיותה, לימוד הנמשל. ואזי האדם באמת יהיה כזהב, עמיד וקיים ועומד בהיכל ה'.

אשרנו מה טוב חלקנו.